

Г. Г. Фесенко*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри історії і культурології
Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова***МІСЬКИЙ ЛАНДШАФТ У КОНТЕКСТІ ЕКОФІЛОСОФІЇ**

У сучасній ситуації прискорення урбанізації посилюється інтерес до екологічних візій, а також впливу природних стихій на життєдіяльність міст [1]. Разом із науково-практичними пошуками способів мінімізації впливів забудови на навколишнє середовище міста, пропонуються екофілософські візії міст з особливим акцентом на цінності природних систем. У дослідницькому полі урбаністики осмислюються модерністські та постмодерністські концепції організації «ландшафтних зв'язків» міста з довкіллям. Питання природно-штучних трансформацій, необхідних для формування екокомфортного міського середовища набувають усе більшої актуальності.

Так само екологічний підхід до осмислення міста потребує поглибленого аналізу з боки гуманітаристики та окреслення різноманітних міських ландшафтів у контексті «людина-природа». У постмодерному міському ландшафті зміщуються акценти: від дизайну будівель до організацій «просторів поміж будинками». Взаємозалежності природних та соціокультурних компонентів міських ландшафтів презентуються, як у контекстах стратегій «збереження-підтримки», так і «перетворення» міських ландшафтів, а також стають об'єктами різноманітних міждисциплінарних розвідок. Разом із тим екософське окреслення урбанізму в контексті множинності форм творення суб'єктами міських локацій є новим дослідницьким завданням для вітчизняної філософії.

Екофілософські дискурси «міського середовища» набувають значимості не тільки на теоретико-методологічному рівні, а й у зв'язку із важливими практичними завданнями. Українські міста, що тривалий час формувалися в рамках модерної традиції містобудування, потребують ревіталізації міських просторів. Зараз існує нагальна потреба у розробці відповідних концептуальних підходів для розробки просторово-архітектурних рішень щодо формування міських ландшафтів на принципах екологічного балансу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що міські ландшафти розглядаються урбаністикою, як у фокусі природних параметрів, так і соціокультурних. Екологічне осмислення міського середовища формується переважно у міждисциплінарному методологічному полі урбаністики, соціології, культурної антропології, географії та ін. Так, Енн Спірн пропонує критичний огляд досліджень з екологічної урбаністики [2]. Прихильниця урбан-екологічного підходу в архітектурі Сусанна Хаган акцентує увагу на необхідності повернення у місто «гармонії з природою» [3]. Соціальні екологи, звертаючись до екологічних проблем, наголошують на необхідності зміни екологічної поведінки, зміні культурних установок сучасним суспільством та відмові від антропоцентризму. Метаекологічний урбанізм кидає виклик загальноприйнятому розумінню міського і не-міського, а також способу осмислення міста як «культурної надбудови».

Арне Несс, автор концепції глибинної екології, наголошує на необхідності виходу дослідницьких стратегій щодо проблем погіршення стану навколишнього середовища за межі «чистої науки» у сферу філософії (екософії) [4]. Мова йде про спосіб пізнання на засадах «глибинних екологічних принципів», цінності життя і природи. За А. Нессе, філософія пропонує більш загальний форум для фундаментальних дискусій, й зокрема екософія – «філософію екологічної гармонії або рівноваги» [5, с. 6]. Екософія оперує не тільки «фактами» про забруднення, ресурси, населення і т. ін., а також ціннісними пріоритетами.

Фелікс Гваттари, осмислюючи взаємодії екологічної та соціальної сфер, зазначав: «Без змін у соціальному та матеріальному середовищах не можуть відбутися зміни у свідомості. Тут ми знаходимося в присутності кола, яке веде до «екософії», що єднає екологію навколишнього середовища, соціальну та світоглядну екологію» [6, с. 264]. Загалом слід зазначити, що зарубіжні дослідники виявляють активний інтерес до екологічної урбаністики, на відміну від вітчизняних, які залишають поза свої уваги екофілософський контекст міського середовища. Рівень і характер розробленості проблематики ландшафтного урбанізму в сучасному гуманітарному знанні роблять актуальним поєднання двох перспектив – екофілософії й урбаністики – в єдиній теоретико-практичній площині.

Метою дослідження є екофілософське осмислення просторового феномену міста в частині виявлення концептуальних основ для творення природозберігаючих урбан-ландшафтів. Для досягнення поставленої мети пропонується розв'язати такі завдання: по-перше, представити ретроспективу урбаністичних візій щодо місця Природи у міському бутті; по-друге, виявити особливості «присутності» природи у просторі міста; по-третє, окреслити екофілософські «координати» візії міста.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що протягом багатьох століть мислителі зверталися до взаємозв'язків людини і «місця проживання». Антропогеографічні ідеї формувалися, починаючи з трактату Гіппократа «Вітри, води, місце», де описані просторово-кліматичні впливи на фізичний стан місцевих спільнот. Давньоримський архітектор Вітрувій у трактаті «Про архітектуру» описав кореляцію між розташуванням вулиць, орієнтацією будівель та сезонними закономірностями природи (сонця і вітру). Трактат Леона Альберті про архітектуру, написаний в середині XV століття, розширює ці рекомендації щодо узгодження архітектурно-просторових рішень міст (вулиць, площ і будівель) з характером їх середовища. Автор розвивав ідею, що міста мають сприяти зміцненню здоров'я містян, їх безпеці, бути зручними та разом із тим не порушувати природні процеси. Л. Альберті звертав увагу на «силу природи», здатну долати та знищувати будь-які штучні бар'єри, і навіть історичні приклади міст, що постраждали від природних стихій (сейсмічної активності, повеней тощо). В екологічних ідеях Джорджа Марша («Людина і природа», 1865) повторюється Альбертівське попередження, що «людська непередбачливість» призводить до такого стану земної поверхні, що ставить під загрозу саме існування людини. Автор виступає за рекультивуацію спустошених людською діяльністю земель шляхом «співпраці» (co-worker) з природою у відновленні пошкодженої «тканини землі».

Загалом відбувається переосмислення ролі природи в процесах розвитку міста, зокрема, при розбудові «гармонійного середовища»; через екочутливе урбаністичне планування і облаштування якісних життєвих просторів; створенні значимих цінностей для міста. Зокрема, міське середовище має бути таким, куди люди прагнуть приїхати, жити і працювати. Отже, міське середовище міста має бути здатним підтримувати їх здорове функціонування. Примітно, що виявлення взаємозв'язків міста та природи дотичні до проблем з дослідження ефектів територізації, детериторізації та ретериторізації. Своєрідним аналітичним інструментом, що дозволяє критично висловлюватися про місто, трансформувати його, долати відчуженість, зрушувати граничні межі просторів, є осмислення міста як крайнього

прикладу впливу людини на природне середовище, що часто призводить до «стирання» граничної межі між натурою та культурою.

Одночасно, слід зазначити, що підхід Джорджа Марша був сприйнятий ландшафтними архітекторами, які зробили міські парки, бульвари і т. ін. в рамках широкі програми по зміцненню здоров'я, безпеки та добробуту містян. Архітектори орієнтувалися на «природні процеси» у конструктивних рішеннях з ландшафтною інфраструктури бульварів, трамвайних ліній, річок і т. ін. Критиці піддавалася сітчаста система вулиць з прямокутними мікрорайонами, в яких зазвичай розміщені перенаселені ряди будинків. На противагу впорядкованому міському середовищу пропонувалися варіанти криволінійних доріг, що пов'язують індивідуальні домоволодіння, наближені до втілення ідеалу спокійного замиського життя.

До початку XX століття спостерігалися певні розбіжності в урбан-візіях, точилися дискусії чи треба відновлювати існуючі міста або будувати нові «міста-сади» в сільській місцевості. Була презентована альтернатива індустріальному місту – місто-сад, що спроможне поєднати найкращі форми міського та сільського життя. Так, Ебенезер Говард, автор філософської утопії «Міста-сади майбутнього» (1898), окреслив принципи планування міст, що не порушують гармонії з природою, та сплановані таким чином, що містять сумірні локації житлових будинків, промисловості та сільського господарства. Ідеї Ебенезера Говарда стали поштовхом до глобального руху і були втілені у практиках містобудування Великої Британії (Летчворт (1909), Велвін (1920) та інших країн (зокрема, австралійська столиця Канберрі, німецьке місто Хеллерау, фінське Тапаніла, латвійське Межапарк).

Урбан-візія міста як природного організму (місто-сад) концептуально розвивається під впливом соціальної філософії Герберта Спенсера. Засновник органічної школи в соціології утвердив тезу, що теорія біологічної еволюції може бути застосована для пояснення еволюції суспільства. Ідею про місто як соціоприродну органічну цілісність формує Патрік Геддес. Він, натхненний філософією міста-сади і перебуваючи під впливом соціальної теорії Герберта Спенсера, пропонує власне бачення еволюції міст («Міста в еволюції», 1915). Для нього містобудування – це не просто сукупність архітектурно-просторових робіт, узгоджених з природним ландшафтом, комфортних для здоров'я людей, а й пошук форм, у яких можлива самореалізація містян. А це так само спонукає його до ідеї, що майбутні трансформації у плануванні мають ґрунтуватися й на розумінні своєї природної і культурної історії, а також її присутності у життєвих процесах сьогодення [7, с. 2]. Патрік Геддес пропонує еволюційний підхід до осмислення міст (від стану, якими вони є, як змінюються, і якими вони можуть бути) для керівництва міськими планами і міськими проектами, адаптованими до специфіки «характеру і духу» кожного міста [7, с. 138-139].

Послідовник Патріка Геддеса, соціальний філософ і історик-урбаніст Льюїс Мамфорд, критикуючи бачення міст та міського дизайну як організації/конструкції навколо природи людських тіл, запропонував концепцію «органічного гуманізму». Він зазначав, що фізичне проектування міст і їх економічні функції є вторинними у порівнянні з роллю природного середовища і духовних цінностей людської спільноти». У роботі «Місто в історії» (1961) він дослідив розвиток міської цивілізації, критикував тенденції до розростання міст, а також наголошував на необхідності підкреслювати у містоплануванні органічний зв'язок між людьми та їх житлом. Ідеальним містом для нього є середньовічне місто, а сучасне місто порівнює з римським через схожу тенденцію до «розповзання мегаполісу».

Льюїс Мамфорд також відмічав, що органічне розуміння досягається через осмислення складних взаємозв'язків міських та сільських аспектів навколишнього середовища у архітектурі та міському дизайні [8, с. 164]. Він наголошував на формотворчому внеску природи (річок, заток, гір, лісів, рослинності, клімату), а також людської історії та культу-

ри. Відомий урбаніст також критикував «антиурбаністичний» розвиток післявоєнної Америки та зазначав, що ідеї «органічного гуманізму» здатні відігравати роль своєрідних гальм для технологічного прогресу. Адже, на його думку, різні технології, що виникли в контексті мегатехніки, поряд з очевидними перевагами привели до непередбачуваних і шкідливих побічних ефектів.

В урбан-філософських візіях Льюїса Мамфорда міський ландшафт постає одночасно «продуктом землі» та «способом людини виражати свої думки». Міська спільнота має стримувати технології заради інтегральних відносин «людина-природа».

Увага Льюїса Мамфорда до природних характеристик міського буття, з урахуванням екологічної оцінки технологій і техніки в цілому, засвідчила його прихильність до розвитку міських ландшафтів у контексті органічного гуманізму. Він звернув увагу на необхідність створення технологій, які функціонували б екологічно відповідальним чином (біотехніку). Біотехніка як продукт неодавністської свідомості, як постіндустріальна форма мислення визнає взаємні впливи між станом живого організму і станом навколишнього середовища. За Мамфордом, біотехнічне суспільство замість мегатехнічного прагнення до влади буде орієнтуватися на гомеостатичне співвідношення між ресурсами і потребами.

Екоурбаністські ідеї Л. Мамфорда вплинули на подальший розвиток урбаністики Кевіном Лінчем і Яном Мак-Харгом, які також поділяли ідеї, що природне середовище має соціальне значення і має бути культивоване у міському дизайні. Втім слід відмітити, що ці дослідники міського простору хоча й мали спільне бачення принципів сучасного містопланування, були зосереджені на різних об'єктах. Для Кевіна Лінча місто – це місце буття людини, має оцінюватися з точки зору наявності «хороших форм», наскільки добре вони підтримують життя людини [9]. Позиція Яна Мак-Харга вибудовується з ідеї про місто як місце природних процесів, що використовуються людиною, та твердження, що будь-яке місце може бути зрозуміле тільки через його фізичну еволюцію [10].

Гарна міська форма обов'язково має відповідати вимогам узгодженості з природою, вона має бути вітальною (сталю, безпечною, узгодженою), змістовною смислами (яка може бути ідентифікована, структурована, конгруентна, прозора, та ін.), доступною (з точки зору поваги до різноманітності, справедливості, внутрішньої керованості). Також міське середовище має бути співзвучним (consonance) з біологічною структурою людини і підтримувати природні ритми.

К. Лінч звертав увагу на роль, яку відіграють природні особливості у виявленні/та посиленні ідентичності, когерентності міської форми вулиці з «регіональним масштабом». Ним запропоновано оцінювати зв'язки між людськими цінностями і фізичними формами міст в урбан-формах відповідно до трьох теоретичних конструкцій: місто-космос, місто-машина, місто-організм [9, с. 73-98].

Ян Мак-Харг наголошував на необхідності здійснення «екологічної інвентаризації» локацій при плануванні і проектуванні міст. Екологічна інвентаризація окреслює контрольний перелік взаємопов'язаних систем (клімат, геологія, гідрологія, ґрунт, рослинність і дикі тварини), корисних не тільки для розуміння, яким місце/місце стає, щоб бути, але і в якості діагностичного інструменту, що в іншому випадку можуть бути упущені/втрачені. Для Яна Мак-Харга дизайн був еволюційною стратегією, засобом адаптації. У своїй роботі «Дизайн з природою» [10] він розглядав місто як патологічне середовище, й фокусує увагу на плануванні передмість і міських районів, на відміну від центру міста і міських районів. Його підхід до екологічного планування важливий особливо у частині дизайну саду як необхідного елементу житлової забудови. Автор звертався до минулих філософсько-архітектурних традицій, зокрема критикував дизайн саду у стилі французького бароко через підкорення природи, і разом з тим позитивно оцінював англійську тра-

дицію садово-паркової архітектури (де менше нерухомого аристократичного дизайну і більше чутливості, переплетеності людського і природного світів). Ян Мак-Харг мислив в радикальній опозиції до промислового дизайну міст, який описував в категоріях «домінування та знищення».

Екологічний підхід до проектування міст, міського дизайну ґрунтується на розумінні міста як місця проживання, й одночасно як частини природного світу – динамічної екосистеми з глибоким контекстом. Окреслюється стратегія «виращування» природи, як саду, на відміну від традиційного «підкорення» Природи у місті. Екологічний урбанізм прагне встановити більш збалансовані відносини між природою і культурою, а також орієнтований на адаптивний процес (адаптації, а не панування) «життя з» природою (а не «жити над»). Звідси й сучасні пошуки альтернативної філософії екологічного планування міст, визнання міського дизайну потужним інструментом адаптації.

Пошуки нових форм ревіталізації міських ландшафтів ґрунтуються на інвайроментальних цінностях, що розкривають базові потреби людини у відтворенні життєвих сил та середовища для проживання (фізичного, соціального). Екофілософія виявляє зацікавленість у збереженні, як природних, так і культурних ландшафтів. Адже індустріалізація часто супроводжувалася кардинальними змінами ландшафтів (перекривалися водоймища, річки і водоспади для гідроенергетичних цілей), які фактично знищували цілі екосистеми. До того ж не тільки природа опинялася під загрозою, а й сільські громади з їх традиційним способом буття. Люди в цих спільнотах були позбавлені природної основи для їхньої господарської діяльності та були змушені переселитися у великі міські центри і зайняти промислові робочі місця. З екофілософської точки зору такі урбаністичні процеси оцінюються як загрозливі як для природи, так і культури, а тому як небажаний розвиток сучасного суспільства. Для екофілософії важливим є збереження природи і культури, або культури разом з природою. Ця філософія може розглядатися як форма моністичного екоцентризму через акцентуацію на ролі інтеграції людства і культури, збереженні різноманітності екосистем і культурних ландшафтів. У екофілософському розумінні у культурному ландшафті проявляється інтеграція людей з природою, що на онтологічному рівні передбачає реінтерпретацію дуалізму людини і природи.

Екологів і постмодерністів нашого часу, безумовно, надихнула філософія Мартіна Гайдеггера, зокрема, його критика антропоцентричного світогляду як «панування» над природою. Філософ зазначав, що буття «пригнічене» вузькими рамками християнства та світською, гуманістичною, технологічною з філософією Заходу, й одночасно закликав жити автентично на Землі. Він черпав інтелектуальне натхнення у досократівських філософів, які, на його думку, були ближче до первісної думки і до Природи, із якою він безпосередньо спілкувався, гуляючи в полях і лісах поблизу свого будинку. Буті – означає для нього «населити якість місце», піклуватися і творити це місце [11]. Мешкати, жити – це перш за все звільняти щось, дозволивши йому стати самим собою, тим, чим воно є за своєю суттю. Мешкати – це піклуватися про речі, так щоб вони існували і поверталися до свого власного первинного стану. У підсумку Мартін Гайдеггер прийшов до біоцентричної позиції, коли люди «дають жити життю».

Сучасні екофілософи, услід за М. Гайдеггером, стверджують, що певні метафізичні ідеї відповідальні за руйнування навколишнього середовища, а значить існує потреба в оновленні розуміння світу, в філософсько-онтологічних зрушеннях: від антропоцентричного і утилітарного розуміння світу до розуміння, яке дозволяє речам бути. Неантропоцентричне людство, ймовірно, започаткує практики, які будуть виявляти повагу і піклуватися про усе живе на Землі. Екофілософія постає своєрідним пошуком мудрості щодо глобального дому (будинку), тобто навколишнього середовища та усіх речей, щоби природно жити у ньому. У практичному аспекті, екофілософія є відмовою від способу життя і практики західної індустріальної цивілізації, її

способів боротьби з навколишнім середовищем, і є спробою виявити і сформулювати принципи альтернативних підходів до природи на рівні публічної політики і персональних/особистісних рішень.

Екофілософія є переглядом підходів до розуміння взаємозв'язків природа-культура як на рівні онтології, так і на рівні етики. Відповідно екофілософські візії міського ландшафту повинні включати, як теоретичні (концептуальні), так і практичні виміри. У зв'язку з цим пропонується виділяти: екофілософію як концептуальне знання й екософію як практичну філософію (на особистому рівні, в тому сенсі, в якому людина може мати свою філософію).

У сучасному екорусі беруть участь різні соціальні групи, яких об'єднує бажання протидіяти деградації навколишнього середовища. Учасники руху впорядковують вулиці, парки. Зокрема, популярності набувають локальні урбан-дії з перепланування публічних просторів на рівні вулиці, будинку, що здійснюються із широким залученням мешканців. Мова йде про так звані «тактичний урбанізм» [12, с. 17]. Наприклад, «партизанське садівництво» (Guerrilla gardening) «відвойовує» землю не для людей, а для природи. Через організацію «міських городів», озеленення занедбаних міських локацій відбувається своєрідне «повернення» міста природі. Екологічну проактивність часто виявляє молодь [13, с. 148], вони більше обізнані у нових технологіях, і беруть участь і міських проектах зі зменшення наслідків зміни клімату (таких, як імплементація екологічно чистих технологій, екомодернізація інфраструктури і т. ін.). Екокомпетенції молодіжних рухів поширюються й на стратегії щодо реалізації соціальних та економічних прав, в тому числі право на екологічно чисте житло, навколишнє середовище, охорону здоров'я тощо. Молодіжні втручання у міський простір виявляються через активність в озелененні та прибиранні міських територій, а також у створенні «зелених команд», які пропонують професійні послуги з навчання та розвитку екобізнесу. Безперечно, що подібні молодіжні урбан-практики мають неабияку цінність з точки зору «людських інвестицій» у місто.

Висновки. Ретроспективний огляд урбан-трансформацій засвідчив особливості зв'язків «місто-природа» у модерних і постмодерних архітектурно-просторових формах. Запропонований у дослідженні смислотворчий горизонт екофілософського витлумачення міського середовища дозволив окреслити своєрідний історичний цикл у просторових трансформаціях міст: від сумірних людині до «відчужених», і далі – «повернення» людини до природи, що поступово «гуманізується» шляхом ревіталізації міського буття. Екофілософська позиція щодо людського буття як співбуття з природою вимагає відкритості ландшафту до природи та артикуляції параметрів екозбалансованого ландшафту постмодерних міст. Екофілософська опція міського простору дозволяє виявити сутнісні взаємозв'язки між характером облаштування публічних просторів та рівнем інтерактивності містян. Учасники екологічних рухів у процесі своєї активності витворюють різноманітні ландшафтні форми, й одночасно продукують новий тип екодизайну міста.

Філософсько-урбаністичне відтворення екологічних моделей життєвого простору міста, на нашу думку, потребує подальшого поглибленого дослідження. Перспективи подальших розвідок можуть бути пов'язані з осмисленням вітчизняних тенденцій екологічного урбанізму.

Література

1. Sundermann L. Mind the risk – A global ranking of cities under threat from natural disasters / L. Sundermann, O. Schelske, P. Hausmann. – Zurich : Swiss Reinsurance Company Ltd, 2014. – 39 pp.
2. Spirn A. Ecological urbanism: a framework for the design of resilient cities / A. Spirn [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://annehistonspirn.com/pdf/spirn_ecological_urbanism-2011.pdf.
3. Hagan S. Ecological urbanism / S. Hagan // The architectural review. – 2015, 16 March. – [Електронний ре-

супр]. – Режим доступу : <http://www.architectural-review.com/archive/viewpoints/ecological-urbanism/8679977.fullarticle>.

4. Naess A. Ecology, community, and lifestyle: outline of an ecosophy / A. Naess; transl. and ed. D. Rothenberg. – Cambridge: Cambridge University Press, 1989. – 130 pp.

5. Naess A. The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement: a summary / A. Naess // Philosophical dialogues: Arne Naess and the progress of ecophilosophy / edited by Nina Witoszek and Andrew Brennan. – Lanham, Boulder, New York, Oxford : Rowman & Littlefield Publishers, 1998. – P. 3–7.

6. Guattari F. Remaking Social Practices / F. Guattari // The Guattari Reader ; editor G. Genosko. – Oxford, Blackwell : Blackwell Publishers Ltd, 1996. – P. 262–273.

7. Geddes P. Cities in evolution: an introduction to the town planning movement and to the study of civics / P. Geddes. – London : Williams & Norgate, 1915. – 432 pp. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://archive.org/stream/citiesinevolution00gedduoft#page/2/mode/2up>.

8. Mumford L. The city in history: its origins, its transformations, and its prospects / L. Mumford. – New York : A Harvest Book Harcourt, Inc, 1989. – 657 pp.

9. Lynch K. Good city form / K. Lynch. – Cambridge, London: MIT Press, 1984. – 514 pp.

10. McHarg I. Design with Nature / I. McHarg ; 25th Anniversary Edition. – 1995. – 208 pp.

11. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити / М. Гайдеггер // Незалежний культурологічний часопис «І». – 1989. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n1texts/heid2.htm>.

12. Tactical urbanism. Vol.1. Short term action. Long term change [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://issuu.com/streetplanscollaborative/docs/tactical_urbanism_vol.1.

13. Фесенко Г.Г. Молодіжний простір у філософсько-урбаністичній традиції / Г.Г. Фесенко // Актуальні питання філософії та політології. – 2017. – № 15. – С. 146–149.

Анотація

Фесенко Г. Г. Міський ландшафт у контексті екофілософії. – Стаття.

У статті наведений огляд модерністських та постмодерністських ідей про місце природи у міських ландшафтах. Досліджено особливості присутності екологічної проблематики в урбан-візіях Д. Марша, Е. Говарда, П. Геддеса, Л. Мамфорда, К. Лінча. Зазначено, що урбан-візія міста як природного організму (місто-сад) концептуально розвивалася під впливом соціальної філософії Г. Спенсера. Висвітлено вплив філософії М. Гайдеггера на екологів та постмодерністів. Ландшафтний урбанізм презентований як постмодерна відповідь на сучасні виклики урбанізації. Пропонується нове вирішення проблеми ідентифікації міст через експлікацію особливостей присутності «природного середовища» у просторі «поміж будинками». Розглядаються концептуальні параметри еко-

філософської урбаністики, а також урбан-екологічні практики як екософія індивідуальної свідомості містян. Пропонується розглядати міський ландшафт на засадах «глибинних екологічних принципів», цінності життя і природи.

Ключові слова: місто, екософія, екологічний урбанізм, ландшафтний урбанізм, людина-природа.

Аннотация

Фесенко Г. Г. Городской ландшафт в контексте экофилософии. – Статья.

В статье приведен обзор модернистских и постмодернистских идей о месте природы в городских ландшафтах. Исследованы особенности присутствия экологической проблематики в урбан-визиях Д. Марша, Е. Говарда, П. Геддеса, Л. Мамфорда, К. Линча. Отмечено, что урбан-образ города как природный организм (город-сад) концептуально развивался под влиянием социальной философии Г. Спенсера. Рассмотрено влияние философии М. Хайдеггера на экологов и постмодернистов. Ландшафтный урбанизм представлен как постмодерный ответ на современные вызовы урбанизации. Предлагается новое решение проблемы идентификации городов через экспликацию особенностей присутствия «природной среды» в пространстве «между домами». Рассматриваются концептуальные параметры экофилософской урбанистики, а также такие урбан-экологические практики, как эконософия индивидуального сознания горожан. Предлагается рассматривать городской ландшафт на основе «глубинных экологических принципов», ценности жизни и природы.

Ключевые слова: город, эконософия, экологический урбанизм, ландшафтный урбанизм, человек-природа.

Summary

Fesenko G. G. Urban landscape in the eco-philosophy context. – Article.

The article deals the review of modernist and postmodern ideas about the place of nature in urban landscapes. The features of the presence of environmental problems in the urban perspectives of D. Marsh, E. Howard, P. Geddes, L. Mumford, K. Lynch are investigated. It is noted that the urban image of the city as a natural organism (garden city) was conceptually developed under the influence of G. Spencer's social philosophy. The influence of Heidegger's philosophy on ecologists and postmodernists is considered. Landscape urbanism is presented as a post-modern response to modern challenges of urbanization. A new solution to the problem of identifying cities through explication of the features of the presence of the "natural environment" in the space "between houses" is proposed. Conceptual parameters of eco-philosophical urbanistics, as well as such urban-ecological practices as ecosophy of individual consciousness of citizens are considered. It is proposed to consider the urban landscape on the basis of "deep ecological principles", the value of life and nature.

Key words: city, ecosophy, ecological urbanism, landscape urbanism, human nature.

ЗМІСТ

Т. Б. Агаєв, Ф. Г. Вахидов Азербайджано-туркменские отношения: проблемы и достижения.....	3
Г. О. Арсентьева Філософія XIX століття щодо феномена спілкування.....	6
М. М. Бичков, В. В. Кавка Проблема визначеності факторів формування громадянського суспільства.....	9
Ю. А. Брагін, Т. М. Брагіна Інтерпретативна антропологія К. Гірца та герменевтичне переосмислення предмета й засновків сучасних студій культури.....	12
Б. І. Войтов «Промови...» Касіяна Саковича як приклад ренесансного ораторського мистецтва.....	16
Н. П. Гапон Філософія постструктуралізму Ж. Дельоза: перспективи теоретизування про ґендер.....	19
П. В. Гончаренко Вияви масової та елітарної культури в соціальному бутті музики в добу постмодернізму.....	22
А. А. Добжинські Зло в постмодернізмі: спроба рецепції Жана Бодрійяра.....	26
Ю. Д. Доброносова Екзистенціальні аспекти самоздійснення в контексті сучасного розмаїття медіа.....	29
В. И. Дуденюк Парадигма глобальної еволюції: перспективи философских исследований.....	33
О. В. Жуленьова Інваріантність як критерій визначення еквівалентності даних у соціологічних крос-національних дослідженнях.....	36
Н. В. Іванова Знання й мислення в континуумі теоцентризму.....	41
М. А. Казаков Первый и Второй объекты как фундаментальные понятия философии различия.....	45
М. О. Кириченко Інформаційна антропологія й інформаційна етика як складники формування ідеології інформаційного суспільства.....	51
М. О. Кіцул Аксіологічна основа сучасної католицької педагогіки.....	54
Т. Г. Левченко Трансформації концепту віри у християнській теології.....	58
О. В. Литвинчук Вплив гендерних стереотипів на формування ідентичності жінки.....	61
І. С. Лукаш Гене́за соціологічного осмислення взаємодії релігії й політики.....	65
С. Д. Мамедова Социально-синергетическая институализация как методологическая основа исследования процесса развития социального государства.....	69
А. А. Мельниченко, С. В. Дергачов Роль правової освіти у формуванні правової свідомості суспільства: філософсько-педагогічна рефлексія.....	73
В. В. Огорокова Утопічні мотиви прогресистського підходу Ж. А. Кондорсе в праці «Ескіз історичної картини прогресу людського розуму» 1794 р.....	78
О. В. Павловська Дж. Г. Собел: теїзм і логіка.....	82

М. Б. Парахіна Геополітичні виклики першого двадцятиріччя після розпаду СРСР: економічний контекст.....	85
V. L. Petrushenko, O. P. Petrushenko The problem of values' nature in the existential-anthropological context.....	89
О. С. Поліщук Вплив соціальних інтернет-мереж на формування «Я».....	93
В. М. Попович Особливості сприйняття концепції церковно-державних відносин студентами духовних ВНЗ православної церкви: результати соціологічного дослідження.....	97
Е. Я. Прохоренко Анализ аспектов проявления девиантного и делинквентного поведения.....	101
К. В. Райхерт Эрозия реальности в кинофильме «В пасти безумия» кинорежиссёра Джона Карпентера.....	104
Э. Ф. Ровшанова Свободная печать как ведущий механизм формирования демократических ценностей в обществе.....	109
Л. М. Романкова Виховання студентської молоді як соціальна проблема сучасності.....	113
В. А. Русавська Антропологічний і комунікативний аспекти гостинності в дослідженні зарубіжних науковців.....	119
Л. П. Саракун Космополітизм і патріотизм у сучасному соціогуманітарному знанні.....	123
А. В. Сорочук Трансформація сутнісних параметрів міста в умовах сучасної культури.....	127
Н. О. Стратонова Нові медіа в контексті сучасних комунікативних практик.....	131
К. В. Тетерятников Реформація як форма усвідомлення та реалізації суспільних перетворень.....	135
Г. Г. Фесенко Міський ландшафт у контексті екофілософії.....	138
А. В. Царенок Єдність етичних і естетичних смислів в аскетичній проповіді катарсису та мімезису.....	142
О. А. Шаповалова Проектування аксіологічних орієнтирів людини: освітній вимір.....	147
В. Г. Шапоренко Філософський аналіз представників київської духовно-академічної філософії.....	151
О. О. Шаравара Промислова революція як чинник розвитку суспільства.....	154
І. В. Шаталович Концепція динамічного атомізму М. Лосського в контексті сучасних наукових пошуків.....	157
В. Е. Шедяков Учёт языковой среды реализации смыслов в системе социальной работы как фактор совершенствования PR-отношений.....	161
Н. С. Шолуха Гламур як практика нової тілесності.....	165
І. А. Янушевич Філософія можливого в культурі.....	168

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

Науково-практичний журнал

Випуск 16

Одеса
2017

У шістнадцятому номері журналу «Актуальні проблеми філософії та соціології» розглядаються філософські питання буття людини в сучасних суспільствах. Автори піднімають традиційні для філософського дискурсу проблеми, обмірковують шляхи їх вирішення у сучасному українському суспільстві. Багато уваги приділено філософському осмисленню суспільства, буття, діалектики, свободи, релігії як традиційних предметів філософської рефлексії. У номері також подається соціологічне осмислення політичних і соціальних подій, об'єктивний, неупереджений соціологічний аналіз суспільної свідомості, соціологічне супроводження тих процесів, які відбуваються в країні. Автори розкривають й актуальні соціологічні візії принципів побудови сучасних суспільств, соціологічне осмислення освіти.

Матеріали, оприлюднені у шістнадцятому номері журналу «Актуальні проблеми філософії та соціології», можуть бути корисними для науковців, викладачів, аспірантів, докторантів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх тих, хто цікавиться філософськими та соціологічними проблемами сучасних суспільств.

Наукова рада:

Голова Ради – *С.В. Ківалов*, д-р юрид. наук, професор, академік НАПрН України, академік НАПН України (Одеса, Україна)

В.С. Бакіров – д-р соціол. наук, академік НАН України, член-кореспондент НАПН України, академік АН ВШ України (Харків, Україна)

А.Є. Конверський – д-р філос. наук, професор, академік НАН України (Київ, Україна)

О.С. Токовенко – д-р філос. наук, професор (Дніпро, Україна)

В.О. Туляков – д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (Одеса, Україна)

В.Ф. Цвях – д-р політ. наук, професор (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

Е.А. Гансова – д-р філос. наук, професор (Одеса, Україна)

І.В. Голубович – д-р філос. наук, професор (Одеса, Україна)

О.М. Дікова-Фаворська – д-р соціол. наук, професор (Київ, Україна)

П. Длугош – д-р соціол. наук, професор (Ржешов, Польща)

О.А. Долгополова – д-р філос. наук, професор (Одеса, Україна)

О.А. Івакін – д-р філос. наук, професор (Одеса, Україна)

Т.Г. Каменська – д-р соціол. наук, професор (Одеса, Україна)

Н.В. Коваліско – д-р соціол. наук, професор (Львів, Україна)

П.В. Кутуєв – д-р соціол. наук, професор (Київ, Україна)

С.В. Куцепал – д-р філос. наук, професор (Полтава, Україна)

С.А. Крилова – д-р філос. наук, професор (Київ, Україна)

О.В. Лісієнко – д-р соціол. наук, професор (Одеса, Україна)

С. Мінева – д-р філософії, професор (Софія, Болгарія)

Д. Мірчев – д-р філос. наук, професор (Софія, Болгарія)

В.М. Онищук – д-р соціол. наук, професор (Одеса, Україна)

Т.В. Розова – д-р філос. наук, професор (Одеса, Україна)

Є.Л. Стрельцов – д-р юрид. наук, професор (Одеса, Україна)

Н.В. Хамітов – д-р філос. наук, професор (Київ, Україна)

А.В. Худенко – д-р філос. наук, доцент (Одеса, Україна)

В.В. Чепак – д-р соціол. наук, професор (Київ, Україна)

І.В. Шамша – канд. філос. наук (Одеса, Україна) – відповідальний секретар

І.В. Шапошникова – д-р соціол. наук, професор (Херсон, Україна)

С.А. Щудло – д-р соціол. наук, професор (Дрогобич, Україна)

Д.В. Яковлев – д-р політ. наук, професор (Одеса, Україна) – головний редактор

Рекомендовано до друку та поширення через
мережу Internet вченою радою Національного університету
«Одеська юридична академія» 21.04.2017 р. (протокол № 7)

*Науковий журнал «Актуальні проблеми філософії та соціології»
включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)*

Науково-практичний журнал «Актуальні проблеми філософії та соціології»
зареєстровано Державною реєстраційною службою України
(Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 2082610626 Р від 25.06.2014 р.), внесено до переліку наукових фахових видань,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з філософських наук на здобуття
наукових ступенів доктора і кандидата наук, відповідно до Наказу МОН України
від 29.12.2014 р. № 1528 (додаток № 11)